

ALEKSY SZYMKIEWICZ
Poznań
ORCID: 0000-0003-3792-5106

RUCH QANON I MASOWA RADYKALIZACJA NOWEJ PRAWICY WYKORZYSTANIE STRUKTURY INTERNETU PRZEZ EKSTREMISTYCZNY RUCH KONSPIRACYJNY W CELU POZYSKANIA ZWOLENNIKÓW I SZERZENIA PROPAGANDY

WSTĘP

Fenomen społeczności QAnon jest istotny z dwóch głównych przyczyn. Przede wszystkim w sposób niepozostawiający wątpliwości dowodzi, że żyjemy w rzeczywistości hybrydowej, zacierającej granice między światem *offline* i *online*. Po drugie wskazuje również na skalę, w jakiej Internet jako medium wpłynął na życie społeczne, a w konsekwencji na jego struktury. Działalność ruchu Q stawia pytania dotyczące między innymi funkcjonowania w cyberprzestrzeni, polityki platform społecznościowych i nowych strategii ruchów radykalnych.

W artykule podjęto problem wpływu Internetu na kształtowanie się ruchu QAnon oraz proces radykalizacji jego członkiń i członków. Kwestia ta w rzeczywistości hybrydowej, zapośredniczonej medialnie, ma swoje realne, dotkliwe konsekwencje, czego przykładem był atak na Kapitol oraz jego śmiertelne ofiary. Ruch sygnowany przez znak Q, w porównaniu do innych ruchów ekstremistycznych, nie przeniósł się z czasem do Internetu, ale to właśnie w nim ma swoją genezę. Nasuwa się zatem pytanie, w jaki sposób fakt ten wpłynął na jego strukturę, praktyki i strategie podejmowane przez jego uczestników. Równie ważne jest ustalenie konkretnych atrybutów Internetu, jakie wpłynęły na cechy wyróżniające QAnon spośród innych społeczności i organizacji. To bowiem dzięki nim ruch ten funkcjonował mimo ograniczeń nakładanych przez administratorów platform społecznościowych i w krótkim czasie zdobył rzesze zwolenników nie tylko w Stanach Zjednoczonych, ale i krajach Europy¹. Społeczność Q dowodzi, że funkcjonujemy w świecie hybrydowym, w którym działania *online* i *offline* zazębiają się, wzajemnie się warunkując.

¹ Choć sformułowanie to w kontekście ruchów sieciowych wydaje się niefortunne, nie znajduję obecnie innego. Ruchy te funkcjonują niezależnie od granic państwowych, ograniczając się do językowych sieci (anglojęzycznej, hiszpańskojęzycznej *etc.*) w ramach Internetu.

Celem artykułu jest zatem próba odpowiedzi na następujące pytania:

- 1) Jakich środków użyła społeczność QAnon w celu pozyskiwania nowych zwolenników i szerzenia propagandy?
- 2) Jakie cechy wyróżniają grupę zwolenników Q od innych wspólnot o charakterze radykalnym?
- 3) Czy środki wykorzystane przez grupę oraz atrybuty ją wyróżniające są dystynktywne dla społeczności, której geneza miała miejsce w Internecie?

Konstrukcja tekstu została podporządkowana realizacji celu badawczego. Z tego powodu w artykule najpierw scharakteryzowano społeczność zorganizowaną wokół anonimowego użytkownika Q, a następnie poddano analizie narrację przedstawianą w postach, zespoły cyfrowych praktyk jego zwolenników, które wykorzystwały architekturę platform społecznościowych oraz efekty tych działań. W artykule zastosowano metodę *case study* w celu opisanego, umiejscowienia w szerszym kontekście i wyjaśnienia zjawiska, jakim jest ruch QAnon. Intencją analizy przypadku jest odtworzenie logiki sytuacji w jej lokalnym rozumieniu, co również było pośrednim celem. Skorzystano z przeglądu literatury, zarchiwizowanych postów na forach, analiz organizacji pozarządowych, dokumentów i raportów organizacji monitorujących ruch w cyberprzestrzeni, korzystających z metod otwartej weryfikacji.

W tym miejscu czuję się również zobligowany do pozostawienia trzech objaśnień. W związku ze zmianami wprowadzonymi przez platformy społecznościowe takie jak *Facebook*, *Instagram* czy *Twitter* znaczna część kont oraz treści powiązanych z ruchem Q została usunięta przez zarządców platform. Mimo że niektóre społeczności funkcjonują w komunikatorach takich jak *Telegram*, to analiza dyskursu na ich podstawie wymagałaby osobnego artykułu². Niniejszy tekst pisany jest w duchu humanistyki cyfrowej, w związku z czym korzysta z materiałów znajdujących się głównie w otwartym dostępie oraz informacji pozyskanych na drodze otwartej weryfikacji. Autor świadomie rezygnuje z wykorzystania pojęcia teorii spiskowej, które może mieć konotacje pejoratywne, zastępując je określeniem konspiracjonizm.

QANON: OD FORUM OBRAZKOWEGO DO ATAKU NA KAPITOL

QAnon to ruch nieobliczalny – zrodzony na anonimowym i nieprzystępnym forum internetowym założonym dwie dekady temu. Niespełna cztery lata po uformowaniu się społeczności, osoby powiązane z QAnonem brały udział w atakach o charakterze terrorystycznym i wtargnęły na Kapitol Stanów Zjednoczonych wraz

² Otwarte kanały komunikatorów nie są homogeniczne i zrzeszają osoby z różnych środowisk, co wymagałoby gruntownego opisu i analizy, z czego zdecydowałem się zrezygnować w niniejszym tekście z powodu ograniczonej objętości publikacji.

z członkami radykalnych ruchów *Proud Boys*³ oraz *Oath Keepers*⁴ podczas obrad zatwierdzających wygraną Joe Bidena w wyborach prezydenckich 2021 r. Miał to być protest wobec rzekomych fałszerstw wyborczych dokonanych w wyborach prezydenckich.

Symbol Q wraz z flagą Gadsena oraz tajemniczym akronimem WWG1WGA (ang. *Where We Go One We Go All*) w 2020 r. opanowały amerykańską przestrzeń publiczną. Zanim jednak ruch QAnon doprowadził do pierwszych tragedii i został wykorzystany do budowania kapitału politycznego, przeszedł długą drogę, poczynając od Internetu. Jej początek sięga zaledwie przełomu lat 2017 i 2018. 4 października 2017 r. na anonimowym forum obrazkowym „4chan”, swoją aktywność rozpoczął anonimowy użytkownik (tzw. anon), Q. Początkowo jego działalność nie budziła zainteresowania opinii publicznej, jednak po zaledwie kilku miesiącach publikowane przez niego informacje trafiały do 20 tys. osób na kanale CBTS_Stream, platformy Reddit. Dało to początek zainteresowaniu mediów tematem rodzącej się wokół postaci Q społeczności. NBC News (2018) opublikowało jedno z pierwszych śledztw dziennikarskich, w którym przedstawiono analizę konwergencji treści publikowanych przez Q na forum internetowym do mediów społecznościowych. Działanie to umożliwiło monetyzację treści (w oparciu o system reklam platform społecznościowych) oraz przyniosło ruchowi dużą popularność w krótkim czasie.

W 2019 r. jeden z biuletynów Federalnego Biura Śledczego sklasyfikował społeczność jako niosącą zagrożenie terroryzmem wewnętrznym (FBI 2019). Niespełna dwa lata później, 6 stycznia 2021 r. zwolennicy QAnona zaatakowali i wtargnęli na Kapitol Stanów Zjednoczonych wobec domniemanego sfałszowania wyników wyborów prezydenckich. Podczas zamieszek śmierć poniosło – według różnych danych – od pięciu do dziewięciu osób (Demagog 2022)⁵.

Historia QAnona rozpoczyna się na „4chanie“, gdzie Q zamieszczał swoje posty określane przez innych użytkowników mianem „Q drops”. „Chan” (skrót od angielskiego *channel*) to rodzaj obrazkowego forum internetowego nastawionego na wymianę tekstów w formie postów najczęściej zawierających grafiki⁶. Osoba ukrywająca się pod symbolem Q, zgodnie z polityką wszystkich trzech platform, pozostawała anonimowa. Sygnowanie postów literą Q pozwoliło społeczności na wiązanie poja-

³ *Proud Boys* to skrajnie prawicowa, neofaszystowska organizacja polityczna założona w 2016 r. W lutym 2021 r. została uznana przez rząd kanadyjski za organizację terrorystyczną o charakterze ekstremistycznym. Więcej w: Kriner M. Lewis J. (2021). *Pride & prejudice: the violent evolution of the Proud Boys*, „CTC Sentinel” 14(6):26-38.

⁴ *Oath Keepers* to skrajnie prawicowa, antyrządowa i ekstremistyczna organizacja o charakterze paramilitarnym, której członkowie przedstawiają się jako „strażnicy republiki”. Więcej w: Kriner M. Lewis J. (2021). *The Oath Keepers and Their Role in the January 6 Insurrection*, „CTC Sentinel” 14(10): 1-18.

⁵ Szacunki zależne są metody zliczania ofiar – w niektórych zestawieniach włącza się również samobójstwa policjantów, którzy brali udział w obronie Kapitolu.

⁶ Internetowe fora cieszyły się sporą popularnością w pierwszych latach millenium. Dziś zrzyszają głównie subkultury i wąskie grupy uczestników, ponieważ ich architektura jest przestarzała, przez co obsługa jest nieprzyjazna dla większości użytkowników Internetu.

wiąjących się postów z określonymi osobami⁷. W publikowanych postach, Q przedstawiał siebie jako pracownika administracji rządowej, dzięki czemu miał posiadać dostęp do wewnętrznych i utajnionych informacji z zakresu funkcjonowania państwa. Według domysłów jego zwolenników Q miał być urzędnikiem, agentem wywiadu lub osobą wysoko postawioną w strukturach wojskowych posiadającą wgląd w działania Pentagonu (pojawily się również przypuszczenia, że QAnonem jest Donald Trump). „Q dropy” (tzw. okruszki), czyli publikowane przez Q posty, miały przedstawiać wycinki większego obrazu rzeczywistości politycznej, jakim dysponuje autor, dzięki posiadaniu utajnionych informacji. Natomiast zgodnie z praktykami „4chana”, w oparciu o indywidualne śledztwa, jego obserwatorzy, śledząc publikacje mieli zbierać „okruszki prawdy”, składając je w „logiczną całość” i odkryć domniemywany spisek elit, o którym informował Q.

Osoby starające się odtworzyć obraz całości z „okruszków” określane są mianem „piekarzy” (Marawick, Partick 2020), użytkownicy dzielące wiarę w zbiór domniemań szerzonych w dropach i promowanych przez piekarzy w mediach społecznościowych nazywani są zaś Qanonami – zwolennikami ideologii QAnona. Fora obrazkowe, na których Q publikował swoje posty, należą do mało przystępnych mediów. Zrzeszają one dość specyficzną grupę internautów, dzięki zapewnianiu anonimowości oraz braku moderacji. Pierwsze treści Q publikowane były na osobliwej tablicy *pol* – jednym z odrębnych kanałów w ramach forum), której nazwa pochodzi od angielskiego zwrotu *Politically Incorrect Board*. Miejsce to zbiera zwolenników rasizmu, antysemityzmu, nowego pravicowego fundamentalizmu (określanego terminem *alt-right* od zwrotu *alternative right*) oraz konspiracjonizmów powiązanych z wymienionymi wyżej zespołami poglądów (Bellingcat 2021). Z czasem Q opublikował informację, że „4chan” został poddany infiltracji i przeniósł swoje treści na „8chan”, którego polityka dopuszcza niemal każdego rodzaju treści, w tym nawet dziecięcą pornografię (Washington Post 2015)⁸. Kiedy „8chan” został zablokowany, Q kontynuował swoją działalność na „8kunie”.

Spektrum jego zwolenników lokuje się w radykalnie pravicowym skrzydle amerykańskiej sceny politycznej (Drozdowicz 2021). Społeczność QAnona cechuje osobliwe podejście do głównej narracji, która scala ich wspólnotę. W odróżnieniu od pozostałych wspólnot konspiracyjnych zorganizowanych wokół jednej, konkretnej idei, QAnoni wykorzystują konspiracje zamiennie, a żadna z nich nie jest dominująca. Opowieści mogą się wzajemnie wykluczać, jednak najważniejszą ich cechą jest „fakt”, że istniejąca konspiracja jest prawdą, o której ludzkość dowie się dzięki Q. Inną drogą do „prawdy” są internetowe śledztwa przeprowadzane na własną rękę. Ich celem jest znalezienie informacji potwierdzających istnienie jakiejś z konspiracji. Innymi słowy, społeczność Q nie korzysta z jednej osi narracji, ale z mozaiki opowieści konfigurowanych osobno przez użytkowników. Narracji jest wiele i każdy z użytkowników może utworzyć swoją specyficzną opowieść. Niemniej jednak niektóre

⁷ Tożsamość Q do dziś pozostaje nieodgadniona, mimo że istnieją liczne domysły i podejrzenia.

⁸ Q drop dotyczący infiltracji „4chana”: <https://qanon.pub/?q=infiltrated#230>

z narracji dominują dyskurs, powtarzając się częściej niż inne – być może dlatego, że wcześniej stanowiły osobne wątki (funkcjonujące już wcześniej na internetowych forach), do których Q odnosił się w swoich postach.

Praktykę narracyjną Q określić możemy mianem stosowania „teorii parasolowej”, w której skład wchodzi wiele spekulacji. Jednym z jej fundamentów jest założenie dotyczące istnienia „liberalnej elity” lub w innych wersjach tzw. establishmentu. „Liberalna elita” – według spekulacji – miałyby składać się głównie z demokratów i liberałów stanowiących zorganizowaną grupę. Jej celem zaś byłoby rzekomo przejęcie władzy nad światem, a jednocześnie zagrożenie Q (lub Donaldowi Trumpowi) w procesie ujawniania „prawdy”. To elitarnie gremium, według różnych postów Q, miałyby składać się z grona sprawujących władzę polityków, rodziny Rotschildów, saudyjskiej rodziny królewskiej czy Georga Sorosa (Network Contagion Research Institute 2020). Spiszek ten określany jest najczęściej terminem „głębokiego państwa” (ang. *Deep State*). Innym istotnym dla zwolenników Q dogmatem jest milenarystyczne przekonanie o nadchodzącej burzy (*The Storm*), która sprowadzi nowy porządek (*New World Order*) i Wielkie Przebudzenie (*Great Awakening*) i doprowadzi do obalenia światowej elity (Bellingcat 2021). Warto nadmienić, że narracje odnoszące się do „czasów ostatecznych” i te o charakterze katastroficznym cechują inne radykalnie prawicowe ugrupowania (Macklin 2022).

W analizach zespołu śledczego Bellingcat (2021) oraz Network Contagion Research Institute (2020) znajdziemy informacje dowodzące, że teorie szerzone przez Q nie należą do nowych treści wśród społeczności konspiracyjnych (również tych funkcjonujących na tablicy /pol/), co obiecywał Q w swoich pierwszych postach. Zbliżone przekonania, pokrewny efekt społeczny (choć zdecydowanie w mniejszej skali) i wyraźny związek zauważalny jest we wcześniejszym na „4chanie” fenomenie, znanym pod określeniem *Pizzagate* (Tamże, Simon Weisenthal Center 2020). Afera *Pizzagate* związana jest z wyciekami korespondencji mailowej Johna Podesty, szefa kampanii Hillary Clinton, która została opublikowana na serwisie WikiLeaks w 2016 r. Jej nazwa bezpośrednio odnosi się do sprawy *Watergate*, jednego z największych kryzysów politycznych w USA. Na „4chanie” pojawiła się hipoteza, według której wiadomości te miały być szyfrowane. Odkodowane przez użytkowników forum informacje w korespondencji Podesty miały świadczyć o istnieniu wśród Demokratów sieci pedofilskiej koordynowanej przez Hillary Clinton. Głównym miejscem uprawiania procederu była rzekomo waszyngtońska pizzeria Comet Ping Pong, w której przetrzymywano dzieci. 4 grudnia 2016 r. do restauracji wtargnął Edgar Maddison Welch uzbrojony w karabin AR-15 oraz broń krótką (Tamże).

Jednym z czynników zapewniających błyskawiczny i gwałtowny sukces działań związanych z QAnonem mogło być odwoływanie się do spekulacji, które w przestrzeni „4chana”, a szczególnie na tablicy /pol/ były już wcześniej obecne. Q w swoich postach obiecywał tajne informacje dotyczące funkcjonowania rządu Stanów Zjednoczonych. Dostarczał jedynie wtórne narracje funkcjonujące wcześniej w przestrzeni „4chana” i pokrewnych społeczności internetowych. Zarówno *Pizzagate*, jak i postulat „Wielkiego Przebudzenia” (ang. *Great Awakening*), które wyzwoli Ziemię

spod panowania złych sił oraz przekonanie o istnieniu satanistycznej, żydowskiej elity pozostającej w zмовie i zagrażającej osobie Donalda Trumpa były publikowane i dyskutowane przez anonów zanim Q rozpoczął swoją działalność. Niektóre z teorii były obecne również w sferze informacji medialnych i szerzone przez kanały Fox News (Bellincat 2021). Przekonanie, że flagowymi figurami spisku są Hillary Clinton, Barack Obama czy George Soros również nie są informacjami, które jako pierwszy publikował Q. W środowiskach konspiracyjnych obecny był również tzw. *red-pilling*, teoria odwołująca się do popkulturowego filmu „Matrix”. *Red-pilling* zakłada, że nasza rzeczywistość jest pewnego rodzaju iluzją, w związku z czym cała wiedza o świecie oparta jest na kłamstwie, co stanowi analogię do kultowego filmu. Odkrycie prawdy o kłamstwie i iluzji równoznaczne jest z „przebudzeniem ze snu”, w którym – według tej spekulacji – tkwimy (Bloom, Moskalenko 2021: 79-112). *Red-pilling* rozumie się tu jako „Prawdę” – najwyższą wartość – jest ona bowiem skrywana przez establishment i „elity przy władzy”. Wyzwolenie się z iluzji, pozwala na „budzenie” innych. Jednocześnie przekonanie to pogłębia proces radykalizacji, ponieważ przedstawia wszelkie skrajne działania jako podejmowane w celu wyzwolenia ludzkości (Tamże). Teoria „głębokiego państwa” była zaś po raz pierwszy przedstawiona w eseju Mike Lofgrena *The Anatomy of the Deep State* w 2014 r., choć sama idea odnosi się do istnienia „szarej strefy” państwa tureckiego (Gingeras 2010). Tego typu treści były już popularyzowane przez wcześniejszych użytkowników „4chana“, również anonimowych (czyli anonów) takich jak: FBIAnon, CIAAnon (Network Contagion Research Institute 2020) czy CIA Intern (NBS News 2018).

Q wobec tego nie przedstawiał nowych informacji, ale odnosił się jedynie do spekulacji, które wcześniej były już dobrze znane anonom z tablicy */poll*. Część z nich była również obecna w infosferze wychodzącej poza fora obrazkowe. Udało mu się jednak rozpalic mit, dzięki któremu wokół szerzonych przez niego idei zorganizowała się społeczność żywo zaangażowana w proces „odkrywania prawdy” o globalnej zмовie. Z jednej strony jego posty były skonstruowane w określony sposób i zawierały charakterystyczne cechy, z drugiej Q udało się włączyć swoich zwolenników w praktyki internetowe i proces indywidualnego „odkrywania prawdy”. Posty Q były nielinearne i niezborne. Według informacji w nich zawartych, chaos jest jedyną metodą działania zmierzającą do ujawnienia konspiracji, zaś dezinformacja przedstawiana była przez niego jako niezbędna w całym procesie dochodzenia do prawdy⁹. Zawierał w nich wiele haseł, akronimów i sloganów, które powtarzane były rytualnie, m.in.: *Trust the plan, WWGIWGA, NCSWIC (Nothing can stop what is coming), Great Awakening* czy *Calm before the storm*. Symboliczne frazy, złowieszcze przepowiednie i tajemnicze zagadki stały się częścią dyskursu Q i pozwoliły rozpalic mit, który błyskawicznie rozniósł się po innych mediach Internetu, a z czasem zaistniał w przestrzeni publicznej. Dzięki masowym protestom przeciwko obostrzeniom związanym z pandemią koronawirusa wiele z tych fraz znalazło się na koszulkach, flagach i banerach, a co paradoksalne, nawet na maseczkach.

⁹ Zarchiwizowany post: <https://archive.4plebs.org/pol/thread/148777785/#148779656>

Q dał społeczności nie tylko rytualne slogany zaklinające rzeczywistość, ale rozbudził również poczucie wspólnoty. Komunitaryzm tej grupy można odczytywać w duchu parareligijnym. Dropy Q stały się kanonem niczym Biblia, a ich interpretacje sposobami odczytu fundamentalnej prawdy (Aliapoulios, Papisavva, Ballard i in., 2021). Możliwość tę zapewniła konwergencja treści z „4chana“ na kolejne media społecznościowe, które pozyskiwały nowych członków ruchu w bardziej dostępnych sferach cyberprzestrzeni (Drozdowicz 2021). Co więcej, syntezę ruchu z religią dopatrywać się można również w przekształceniach religijności w Stanach Zjednoczonych określanej mianem religii upolitycznionej lub religii politycznej (Gentile 2003), który to proces trwa niemal od dwóch dekad i związany jest z chrześcijańskim fundamentalizmem (Drozdowicz 2021). Posty Q, ponieważ były niejasne, niejednoznaczne i wielowątkowe, pozwalały na mnogie interpretacje. Nawet, jeśli były one ze sobą sprzeczne, wchodziły w obręb tego samego ruchu, ponieważ odkrycie „prawdy” będącej domeną Q możliwe jest przez jego zwolenników jedynie na drodze osobistych poszukiwań. Posty bowiem przypominały kod, który należało poddać deszyfracji, a to praktyka znana z *Pizzagate*. Q stał się figurą obwieszczającą prawdę, zaś indywidualne działania jego zwolenników zapewniać miały im wybudzenie z fałszywej rzeczywistości, dostęp do prawdy i odkrycie kłamstwa skrywanego przed ludzkością. Jednocześnie najważniejszą obietnicą było Wielkie Przebudzenie, które miało być finalną nagrodą za zaangażowanie w obalanie konspiracji.

SPOŁECZNE PRAKTYKI W SIECI

Użytkownik Q nie tylko nie tylko potrafił przedstawić w nowej formie wcześniej funkcjonujące narracje. Udało mu się również zaangażować użytkowników w aktywne śledzenie konspiracji oraz odkrywanie jej własnymi siłami, indywidualnie w oparciu o informacje z Internetu i metodę *DYOR* – *Do Your Own Research*. Q w swoich tekstach niejednokrotnie publikował długie listy pytań pozostawianych bez odpowiedzi. Częstokroć wrzucał również akronimy (rozwijając je), pliki cyfrowe przedstawiające dokumenty lub grafiki z adnotacjami, które miałyby zdradzać istnienie tajemniczych połączeń między pozornie niezwiązanymi fenomenami¹⁰.

Nie bez znaczenia pozostawały szyfry, kody i zagadki, którymi posługiwał się Q. Dzięki nim mógł osiągnąć dwa cele. Jednym z nich była wysoka nieprecyzyjność budowanej przez siebie narracji. Pozwoliło to na przeobrażenie ruchu QAnon w konspiracyjną teorię parasolową, która nie wyklucza żadnej ze spekulacji. Równocześnie umożliwiało to dostosowanie się ruchu zarówno do aktualnych wydarzeń w USA oraz nowych kontekstów w krajach Europy, które również zostały dotknięte widmem obecności Q, na co wskazuje de Graaf (2021). Drugim z nich było włączenie zwolenników w praktykę przypominającą *LARP* (skrót od ang. *Life Action Role Playing*). Poprzez

¹⁰ Lista dropów Q (zebrana ze wszystkich forów „4chan“, „8chan“ oraz „8kun“) dostępna jest pod adresem qanon.pub.

zmuszanie naśladowców do okrywania „prawdy na własną rękę”, zwolennicy angażowali się w liczne praktyki internetowe, takie jak indywidualne śledztwa, odkrywanie relacji między pozornie nieistotnymi wydarzeniami oraz wizualizowanie zbiorów danych, które udało im się pozyskać. W artykule *A Conspiracy of Data QAnon, Social Media, and Information Visualization* Matthew N. Hannah (2021) zwraca uwagę na fundamentalną rolę, jaką odegrała wizualizacja danych i informacji w procesie budowania zaufania do spekulacji związanych z QAnonem. Zgodnie z zaleceniem Q, według którego „wszystko ma znaczenie”¹¹, użytkownicy wyszukiwali wszystkich informacji, które mogłyby w jakikolwiek sposób być istotne dla wykrycia prawdy o konspiracji. Następnie w oparciu o nie konstruowali cyfrowe wizualizacje sieci powiązań między wydarzeniami i postaciami. Proces ten nazwano na forum „pieczeniem chleba” z „mąki”, jaką były posty Q. Dzięki metodzie *DYOR* powstały takie bazy informacji, jak *Deep State Mapping Project*, *Great Awaking Map* czy *Q Clock*. Przedstawiają one wizualnie konspirację i powiązania podmiotów pozostających w zмовie. Interpretacja wyrywkowych danych czyniła z nich informację, substytut czegoś realnego, uwiarygodniała spiski i dawała zwolennikom strukturalną iluzję totalności, ponieważ obrazowała wcześniej niezauważalne relacje między podmiotami. Wizualizacja stanowiła dowód na istnienie powiązań między poszczególnymi zdarzeniami i podmiotami. Zdaniem Hannaga (2021) jest to logiczna konsekwencja wieku informacji. Nadmienić należy, że nie bez znaczenia pozostaje w tym przypadku fakt, iż społeczność QAnona powstała w cyberprzestrzeni, w związku z czym ma *stricte* sieciowy charakter i zbudowana jest w oparciu o internetowe praktyki, dzięki którym ruch mógł dotrzeć do milionów użytkowników na platformach społecznościowych.

Imageboardy, czyli fora obrazkowe, na których zamieszczane były wpisy Q, są nieprzystępne dla przeciętnych użytkowników Internetu, określanych na channelach mianem normies (normalsami). Powodem jest głównie przestarzała architektura forów, które zastąpiły media społecznościowe. Żeby zatem ideologia Q dotarła do szerszego grona użytkowników, musiała wyjść poza obieg forów obrazkowych i dotrzeć do platform społecznościowych, które są przyjaźniejsze w obsłudze i zrzeszają więcej osób. Przykładem jest kanał Tracy Diaz na platformie YouTube oraz zbudowana przez nią społeczność CBTS_Stream (Calm Before The Storm) na Reddicie, gdzie społeczność zbierała się, by rozmawiać o kwestiach powiązanych z Q (NBS News 2018). Wtedy to zaistniała możliwość rozmowy i analizowania postów Q w większym gronie. Liczba obserwujących ją kont była bliska stu tysięcy, a jedno z opublikowanych przez nią nagrań zebrało osiem milionów wyświetleń (Tamże). W następnych miesiącach ruch QAnon zyskiwał coraz więcej zwolenników. Internetowe społeczności skupiające się wokół Q rosły, a wraz z czasem trafiły do największej tuby (dziś już niedostępnej z poziomu normalnego Internetu) InfoWars (Tamże). W sierpniu 2020 r. The Guardian udokumentował istnienie 170 grup, stron i kont powiązanych z QAnonem, które łącznie zrzeszały przeszło 4,5 mln użytkowników (2022). W tym samym czasie Facebook opublikował informację o usunięciu 790 grup powiązanych z QAno-

¹¹ Zarchiwizowane Q dropy: <https://qanon.pub/?q=Everything%20has%20meaning>

nem, nakładając restrykcje na 1950 grup i 10 000 kont na Instagramie (2020). Simon Wiesenthal Center (2020) zaś opublikował raport, w którym przedstawił konto, które w ciągu 18 miesięcy zdobyło przeszło 400 000 obserwujących. Z kolei prawicowa inicjatywa medialna Parler nie ustępowała innym, posiadając sieć liczącą 3,8 mln użytkowników związanych z Q (Tamże).

PROCES RADYKALIZACJI I INDOKTRYNACJI –
WYKORZYSTANIE ARCHITEKTURY MEDIÓW SPOŁECZNOŚCIOWYCH
I ALGORYTMIZACJI PRZEZ KONSPIRACJONIZMY

Podobnie jak *ISIS*, ruch QAnon wykorzystał do poszerzenia liczby odbiorców proces *narrowcastingu* (dotarcia do konkretnej grupy użytkowników) oparty na hashtagach. Hashtagi czyli słowa kluczowe opisujące osobne wątki, lokowane były przez zwolenników pod określonymi dyskusjami, co tworzyło nowe połączenia między osobnymi dyskusjami w mediach społecznościowych. Hashtag „#SaveTheChildren” umożliwił włączenie do medialnego ekosystemu QAnona amerykańskie matki przeżone możliwością utracenia dzieci. Hashtag „#TheStromIsComing” został użyty do propagowania nieuchronnej konfrontacji prawych obywateli z siłami ciemności, co zbliżyło QAnona ze środowiskami radykalnie prawicowymi i wzbudziło zainteresowanie władz Stanów Zjednoczonych oraz stało się jednym z powodów oceny ruchu jako stanowiącego realne zagrożenie dla porządku publicznego. Proces ten określa się mianem normifikacji, czyli migracją treści z internetowych subkultur (takich jak *channele*) do Internetu głównego obiegu (zwykle mediów społecznościowych), z których korzysta zdecydowana większość użytkowników (Zeeuw, Hage, Peeters i in., 2020)¹². YouTube oraz Reddit zostały wykorzystane jako „platformy pomostowe” i posłużyły do uproszczenia przekazów Q oraz udostępniły je dla większej liczby użytkowników Internetu. W przypadku YouTube treści zostały napędzone w oparciu o algorytmizację platformy oraz umożliwiły monetyzację wideo takim osobom jak Tracy Beanz (Ibidem).

Federalne Biuro Śledcze (*FBI*) w jednym ze swoich biuletynów wydanych w 2019 r. przez filię w Phoenix określiło społeczności konspiracyjne mianem zagrożenia terroryzmem wewnętrznym. W broszurze możemy przeczytać, że „antyrządowe, tożsamościowe i skrajnie polityczne teorie spiskowe z dużym prawdopodobieństwem motywują niektórych ekstremistów krajowych do działań przestępczych, czasem z użyciem przemocy” (*FBI*: 1) Federalne Biuro Śledcze powołało się na wydarzenia, w których społeczność QAnona, a zarazem *channeli*, miała wpływ na sprawcę. Jest w nim mowa o blokadzie tamy Hoovera, której sprawca miał w furgonetce broń

¹² Określeniem *normies* nazywane są osoby spoza subkultury „4chana”. Termin ten ma konotacje pejoratywne i odnosi się do użytkowników spoza grupy, których społeczność „4chana” odbiera jako niekompetentnych użytkowników Internetu, którzy nie potrafią odkryć „prawdy” o otaczającej ich rzeczywistości.

oraz amunicję. Wspomniano również *Pizzagate* i sklasyfikowano ruch Q jako skrajnie polityczną teorię spiskową. Inne wydarzenia to: wykołojenie pociągu w San Pedro, Kalifornia (marzec 2020), aresztowanie w Nowym Jorku kobiety, która groziła zamordowaniem Joe Bidena za jego zaangażowanie w *Deep State* i powiązania z grupami zajmującymi się handlem ludźmi (kwiecień 2020) oraz dwa morderstwa i dwa przypadki porwania (Simon Wiesenthal Center 2020: 18). Według raportu The Soufan Center (2021) proces radykalizacji oraz skala przemocy ruchu QAnon jest analogiczna do ruchów ekstremistycznych takich jak *ISIS* czy *Al-Kaida*. Grupy łączą również podobny zestaw praktyk wykorzystywanych do rekrutacji. Podobnie wykorzystują pracę na hashtagach w mediach społecznościowych, które próbują wykorzystać do zagospodarowania problemów i lęków społecznych, kryzysów i bieżących wydarzeń czy nawet wydarzeń sportowych do szerzenia nienawistnych postaw i przyciągania nowych zwolenników. Proces ten zdaje się wykorzystywać również wielu polityków w mediach społecznościowych¹³.

Celem indoktrynacji w radykalnych grupach ekstremistycznych jest zamknięcie nowych członków w komorze echa, której celem jest odcięcie od kontaktu z rzeczywistością przez zalew propagandy. Komora echa jest stanem izolacji w przestrzeni komunikacyjnej oraz procesem utwierdzania się w racjach i przekonaniach w wyniku wielokrotnego powtarzania tych samych treści w zamkniętym gronie osób i ograniczenia poglądów odmiennych. Dzięki takiemu działaniu nowi użytkownicy w łatwy sposób poddają się radykalizacji – w medialnej komorze echa źródła są niekwestionowalne, a przeciwnie poglądy cenzurowane lub niedoreprezentowane (Cinellia, Morales, Galeazzici i in., 2021). Takie działania pogłębiają również bańki informacyjne, w których utrzymywani są użytkownicy mediów społecznościowych przy użyciu algorytmów personalizujących treści w oparciu o tworzone (również algorytmicznie) profile użytkowników. Bańka informacyjna jest także przestrzenią ograniczonego dostępu do informacji atrakcyjnych dla konkretnego użytkownika. Wybierane przez algorytm informacje ugruntowują i potwierdzają wcześniejsze poglądy użytkowników, ograniczając dostęp do treści o odmiennym charakterze głównie z powodu braku zainteresowania nimi, co wiąże się z ograniczeniem zysków z reklam. Podobnie jak *ISIS* czy *Al-Kaida*, QAnon wykorzystuje niestabilność społeczną i poszukuje słabych punktów, dzięki czemu może wciągnąć do swojej społeczności nowe osoby i poddać je radykalizacji postaw — wykorzystuje kryzysy społeczne czy sytuacje silnego napięcia, np. pandemię SARS-CoV-2. Ruch wzbudza nieufność do rządu i jego instytucji, rozbudza nienawiść do elity (politycznej, finansowej, establishmentu) zarzucając im nadużycia. Rozbudzane stopniowo poczucie braku kontroli nad wydarzeniami poprzez zalewanie negatywnymi informacjami oraz kolejnymi konspiracjami i intrygami, ale i zamykanie w bańce informacyjnej, ograniczają dostęp do wiadomości i stopniowo radykalizują skrajne już poglądy. Strategie te zdają się być *modus operandi*

¹³ W tym kontekście wartym rozpatrzenia byłby choćby przypadek promowania w polskojęzycznym obiegu Twittera hashtagu „#StopUkrainizacjiPolski” w sierpniu 2022 r.

również innych podmiotów uczestniczących w życiu politycznym i pozyskujących sympatyków, co jednak pozostawiam osobnym rozważaniom.

Kate Starbird określa tego typu sieci mianem „alternatywnych ekosystemów medialnych” (Starbird 2017). Jej zespół przeanalizował dyskursy funkcjonujące w cyberprzestrzeni Twittera powstające podczas kryzysów wywołanych przez człowieka (wybuchy bomb w czasie maratonu bostońskiego, zestrzelenie samolotu MH-17, strzelaniny w Oregonie). Według wyników, kryzysy te wykorzystywane są do zamykania użytkowników w infosferze skonstruowanej wyłącznie z fałszywych wiadomości, promowanych przez alternatywne media i budujących swoją tożsamość na „niezależności” oraz w opozycji do „oficjalnych informacji i źródeł”. Alternatywne ekosystemy medialne nie dopuszczają innego typu mediów, budują różnego typu narracje, które mają różnić się od głównego nurtu i delegitymizować oficjalne doniesienia. Przyczyną tego typu działań jest kryzys finansowy tradycyjnego, profesjonalnego dziennikarstwa oraz nowy model finansowania w Internecie, pozwalający utrzymywać się „niezależnym portalom”. Użytkownicy Internetu uzyskali możliwość wyszukiwania własnych informacji bez polegania na dziennikarzach filtrujących, syntezujących i redagujących treści. Jak wskazują ustalenia zespołu Starbird (2017), kontakt z mediami internetowymi koreluje z brakiem zaufania do mediów głównego nurtu. Problem alternatywnych ekosystemów medialnych szerzących fałszywe informacje nie tylko może legitymizować fałszywe przekonania, ale również może doprowadzić do powstania stanu epistemicznego, którego rezultatem będzie lekceważenie różnic między prawdą a fikcją.

Nowe osoby włączane są do systemu medialnego, określanego przez zwolenników QAnona mianem „króliczej dziury”. Stan ten bazuje na obawach i wytwarzanym poczuciu kryzysu, pogłębia świadomość wyłączenia z głównego nurtu oraz oferuje proste i pewne rozwiązania zarówno indywidualnych, jak i społecznych problemów (The Soufan Center 2021). Co więcej, podobnie jak w przypadku *ISIS* i *Al-Kaidy*, QAnon oferuje również obietnicę ocalenia i oświecenia, co może uzasadniać radykalizację poglądów oraz skrajne poświęcanie w imię odkrywania prawdy o zмовie – cecha ta wydaje się być kluczowa. Według cytowanego już raportu The Soufan Center, celem ostatniego etapu radykalizacji są wartości demokratyczne, co wydaje się szczególnie ciekawe w kontekście ataku na Kapitol pod pretekstem obrony amerykańskiej demokracji w kontekście rzekomego sfałszowania wyborów prezydenckich (Tamże). Rekrutacja odbywa się najczęściej poprzez nagłaśnianie kwestii, które pozornie są niezwiązane z ruchem. Dotyczy to ruchu antyszczepionkowego, antypandemicznego, antyaborcyjnego czy sprzeciwiającego się handlowi ludźmi (The Soufan Center 2021; Polaris Project 2021). Celem jest wprowadzenie zmiany w ideologicznym systemie budującym poczucie tożsamości i przywiązania (The Soufan Center 2021:16). Według Polaris Project rekrutacja do grup QAnona w komunikatorach oparta jest głównie na dezinformacji dotyczącej handlu ludźmi (2021). Jest to jeden z najgłębiej zakorzenionych konspiracjonizmów, bowiem aż 41% dorosłych Amerykanów jest przekonanych o zaangażowaniu elity Stanów Zjednoczonych w proceder handlu ludźmi (Tamże). Do rekrutacji w Internecie wykorzystuje się tzw. rajdy, czyli zbiorową aktywność

uczestników pod konkretnymi wątkami w mediach społecznościowych (praktyka pochodzi z „4chana”) oraz hashtagi, które zarówno generują ruch, jak i tworzą nowe połączenia pomiędzy poszczególnymi informacjami i społecznościami. W tym przypadku ograniczania i likwidacja treści związanych z Q na platformach społecznościowych zawiodły. Platformy ograniczały zasięgi w momencie skrajnie wysokiej popularności treści związanych z Q. Konsekwencją tej decyzji było ustabilizowanie przez nie dyskursu i relacji między użytkownikami, zanim administracja platform zdecydowała o nałożeniu ograniczeń na poszczególne konta. Kiedy tylko społeczność była blokowana na którejś z platform, przynosiła się na następną, co jednocześnie pogłębiało debatę o radykalną opinię uczestników dotyczącą ich marginalizacji i niemożności publicznej debaty, a zatem i rzekomy zamach na wolność słowa, co dla osób ze społeczności *alt-rightowych* jest szczególnie istotne.

Radykalizacja pozwala na legitymizację przekonania, że przemoc jest jedyną i najlepszą opcją na przetrwanie kryzysowej sytuacji, o której istnieniu informuje nas nieustannie bańka i komora echa. Jeśli bowiem odbierana jest społeczności możliwość dialogu i wymiany komunikacji, co QAnonowcy określali jako zamach na wolność słowa (co w kręgach *alt-rightu* jest niezwykle istotne), radykalizacja i przekonanie o istnieniu zmywy jedynie się pogłębiają. Masowa i błyskawiczna radykalizacja stała się zatem możliwa w oparciu o Internet, będący akceleratorem zmian dzięki powszechnej możliwości wykorzystywania informacji do wpływania na poglądy odbiorców i ich postawy, co w języku angielskim określane jest terminem *weaponizing information* (Tamże). Pozwala to na dotarcie do większej grupy osób oraz wpływanie na opinię publiczną w większej skali niż w przypadku społeczności operujących bezpośrednio wymianą myśli.

W przypadku QAnona i jego eksplozywnego tempa popularyzacji Internet odegrał fundamentalną rolę. Stało się to możliwe dzięki generowaniu treści przez użytkowników, co zapewniła struktura sieci nazywana *Web 2.0*. W pierwszych latach funkcjonowania sieci otwartej dla wszystkich użytkowników (*Web 1.0*), Internet miał charakter zdecydowanie bardziej hierarchiczny, a transfer informacji był jednostronny. Nawiązywanie relacji i interakcja były niemożliwe. Tego typu struktura była określana „Internetem do odczytu”. W strukturze *Web 1.0* to właściciel serwisu decydował o zawartości znajdującej się w określonej domenie. Forma ta niewiele różniła się od prasy, radia czy telewizji. Internet gwarantował szybką wymianę informacji, jednak zapewniał jedynie odczyt, jednocześnie uniemożliwiając samodzielne tworzenie treści przez osoby korzystające z jego infrastruktury. Wprowadzenie nowej struktury, sieci 2.0 dało możliwość generowania treści przez użytkowników (ang. *user generated content*). Infrastruktura sieci pozwoliła na ingerencję w treść oraz przesył między jednostkami cyfrowych plików graficznych, tekstowych i dźwiękowych. To właśnie ta generacja Internetu umożliwiła powstanie pierwszych forów komunikacji i wymiany treści. Wtedy też pojawiły się pierwsze fora obrazkowe, a dalszy rozwój technologii doprowadził do wyłonienia się platform społecznościowych, których infrastruktura stała się bardziej dostępna dla większego grona użytkowników Internetu. *Web 2.0* umożliwiła również powstanie serwisów typu *wiki* dających możliwość two-

zenia i edycji z poziomu przeglądarki. Jej konsekwencją są publicznie dostępne bazy wiedzy tworzone przez internautów decydujących o ich zawartości. Na poziomie społecznym sieć 2.0 zapewniła szybkie nawiązywanie znajomości i wymianę informacji na globalną skalę między każdym podmiotem w nią włączonym. Na poziomie technicznym dała możliwość tworzenia, ale i decydowania przez użytkowników i użytkowników o treściach, które znajdują się w konkretnych serwisach i bazach wiedzy tworzonych oddolnie. Zatem *Web 2.0* istotnie wpłynęła na kształt współczesnej cyberprzestrzeni i świata cyfrowego, kształtując nowe praktyki zarządzania kolektywną wiedzą i tworząc przestrzeń do rozwoju nowych możliwości internetowych, choćby tych, w które zwolennicy Q angażowali się indywidualnie korzystając np. z *DYOR* czy wizualizując informacje.

W gruncie rzeczy ruch QAnon można odczytywać jako emanację możliwości *Web 2.0*. To właśnie za sprawą aktywnej roli użytkowników przybrał on swoją ostateczną, osobliwą formę. Nowy typ sieci pozwolił na zaistnienie prosumpcji – zjawiska łączącego konsumpcję z produkcją, co w kontekście QAnona wydaje się cechą zasadniczą. Dzięki temu nowe osoby nie tylko mogły odczytywać kolejne spekulacje, ale co ważniejsze, mogły zaangażować się w spekulowanie na własną rękę oraz tworzenie grafik, memów, postów i innego rodzaju treści w Internecie. Członkowie ruchu przeprowadzają śledztwa w celu poszukiwaniu prawdy, korzystając z zastanych informacji (filmów, grafik, postów, tekstów na blogach), a jednocześnie, celem usystematyzowania „wiedzy”, produkują własne materiały, które porządkują pozyskiwane przez nich informacje. Zbieg ten możemy określić jako radykalną kulturę partycypacji, która również jest istotną cechą społeczności internetowych. W konsekwencji bardziej istotny niż wynik poszukiwań staje się sam proces dochodzenia do niego, co ma charakter procesualny, a to umożliwia odtwarzanie za każdym razem, gdy kolejna z przepowiedni Q okazuje się chybiona. Postulat poszukiwania prawdy przez każdego z osobna jedynie wzmacniał to zjawisko. Wobec tego osoby zaangażowane w ruch mogły snuć własną wersję opowieści o Q, konspiracjach kryjących się za fasadą rzeczywistości i osobach zaangażowanych w *Deep State*. W tym sensie *narrowcasting* dotyczy nie tylko hashtagów, ale i samej narracji oraz parasolowej teorii – każdy ze zwolenników może mieć swoją opowieść o kłamstwie, prawdzie i Q. Fenomen ruchu polega na tym, że „prawda” objawia się w procesie dochodzenia do niej, a narracja nie jest z góry narzucona, ale konstruowana przez każdego z osobna.

PODSUMOWANIE

Ruch QAnon nie ogranicza się jedynie do cyberprzestrzeni anglojęzycznej. Funkcjonuje również w 15 innych językach, również w polskim środowisku cyfrowym. Według Network Contagion Research Institute (2020) w 2020 r. ruch był obecny w 71 krajach. Co więcej, społeczność Q narodziła się w cyberprzestrzeni, dzięki czemu jego migracja między platformami jest błyskawiczna i z każdą zmianą medium jedynie powiększa swoje potencjalne grono odbiorców, choć w tym kontekście istot-

nym czynnikiem okazały się również standardy i decyzje administratorów platform społecznościowych. Zagrożenie powodowane przez radykalizowanych członków ruchu QAnon jest realne, a co gorsza, nie wiadomo w której przestrzeni zacznie on na nowo funkcjonować. Jak piszą Zubrzycki i Sucharek „dzisiejszy terroryzm różni się od dawnego, ponieważ charakteryzują go niejasno określone polityczne cele, bezkrytyczne ataki, dążenie do osiągnięcia maksymalnego rozbicia psychicznego i społecznego” (2014). Przypadek ruchu QAnon bezsprzecznie potwierdza wyżej postawione tezy. Co więcej, znaczna część działalności terrorystycznej przeniosła się do Internetu głównego nurtu – mediów społecznościowych (Bator, Knapik 2020), a to tym bardziej interesujące, że według szacunków około 90% aktywności w Internecie to ruch na platformach społecznościowych (Marcu, Bălteanu 2014). Według ustaleń projektu *DARE (Dialogue about Radicalisation and Equality)* najbardziej narażoną na radykalizację grupą są młodzi ludzie, a anonimowość i nieuszczelniona polityka serwisów dają szerokie pole do działań organizacjom o radykalnym profilu (2021). Raport Europolu (2020) wskazuje, że komunikatory takie jak *WhatsApp* i *Telegram* coraz częściej wykorzystywane są do koordynacji, planowania ataków i przygotowywania kampanii terrorystycznych. Bez najmniejszych wątpliwości, mamy do czynienia z nowym typem ruchów, w które w przyszłości mogą okazać się szczególnie groźne, tym bardziej że kontrola treści realizowana przez administratorów platform zdaje się zawodzić, zaś regulacje na krajowych i międzynarodowych szczeblach wydają się obecnie niewystarczające.

Internet stał się jednym z głównych kanałów do rozpowszechniania poglądów ekstremistycznych i werbowania osób do działań o charakterze terrorystycznym. Media społecznościowe zapewniają łatwy dostęp do szerokiego grona odbiorców, umożliwiając *narrowcasting* – przekaz ukierunkowany na przyciąganie nowych rekrutów lub tworzenie armii internetowych trolli do wspierania propagandy terrorystycznej. Ruch QAnon jako pierwszy wytyczył ścieżki dla nowego typu radykalnych społeczności, które w wysokim stopniu mogą zagrażać porządkowi publicznemu. Po raz pierwszy rekrutacja i indoktrynacja nowych osób do grupy odbywała się na naszych oczach na platformach, z których korzystają miliardy osób. Pierwsze z podobnych działań mogliśmy zauważyć już na przykładzie ruchów takich jak Querdenken 711 czy Viral Vendetta.

Bibliografia

- Aliapoulios M., Papasavva A., Ballard C., DeCristofaro E., Stringhini G., Zannettou S., Blackburn J. (2021). *The Gospel According to Q: Understanding the QAnon Conspiracy from the Perspective of Canonical Information*, “iDrama” 1–13.
- Bloom M., Moskalenko S. (2021). *Red-pilling, right-wing conspiracies, and radicalization*, “Pastels and Pedophiles. Inside the Mind of QAnon”. Stanford University Press: 79:112.
- Bellingcat, (2021). *The Making of QAnon: A Crowdsourced Conspiracy*, “Bellingcat” <https://www.bellingcat.com/news/americas/2021/01/07/the-making-of-qanon-a-crowdsourced-conspiracy/> (dostęp 10.05. 2022).

- Bator G., Knapik M. (2020). *Rola mediów społecznościowych jako instrumentu terroryzmu: analiza zamachu Brentona Tarranta*, "Studia de Securitate" 10(1): 56-69. DOI 10.24917/26578549.10.1.4
- Cinellia M., De F. Morales, G. Galeazzic, A. Quattrociochi, W. Starnini M. (2021). *The echo chamber effect on social media*, "Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America" vol. 118(9): e2023301118. DOI:10.1073/pnas.2023301118
- De Graaf B. (2021). *How Contagious Were the Capitol Riot in Europe – In Praxis and in Perception?*, "Terrorism and Political Violence 33(5): 922-925. DOI: 10.1080/09546553.2021.1932346
- Demagog, (2022). *QAnon: Rok po Burzy*, "Stowarzyszenie Demagog" https://demagog.org.pl/analizy_i_raporty/qanon-rok-po-burzy/ (dostęp 10.05. 2022).
- Dewey C. (2015). *This is what happens when you create an online community without any rules*, "The Washington Post" <https://www.washingtonpost.com/news/the-intersect/wp/2015/01/13/this-is-what-happens-when-you-create-an-online-community-without-any-rules/> (dostęp 10.05. 2022).
- de Zeeuw D., Hagen S., Jokubauskaitė E., Peeters S. Jokubauskaitė. (2020). *Tracing normification: A cross-platform analysis of the QAnon conspiracy theory*, "First Monday", 25(11) (dostęp 10.05.2022). doi: <https://dx.doi.org/10.5210/fm.v25i11.10643>
- Drozdowicz J. (2021). *Ruch QAnon i nowy prawicowy fundamentalizm*, "Przegląd Religioznawczy"(1):145-158.
- Europol. (2020). *European Union Terrorism Situation and Trend Report*, "Publications Office of the European Union", Luxembourg (dostęp 10.05.2022).
- Federal Bureau of Investigation Intelligence Bulletin. 2019. *Anti-Government, Identity Based, and Fringe Political Conspiracy Theories Very Likely Motivate Some Domestic Extremists to Commit Criminal, Sometimes Violent Activity*, "FBI Phoenix Field Office" <https://info.publicintellgence.net/FBI-ConspiracyTheoryDomesticExtremism.pdf> (dostęp 10.05.2022).
- Collins B., Zadrozny B. (2018). *How three conspiracy theorists took 'Q' and sparked Qanon*, "NBC News" <https://www.nbcnews.com/tech/tech-news/how-three-conspiracy-theorists-took-q-sparked-qanon-n900531> (dostęp 10.05.2022).
- Gentile E. (2003). *The Struggle For Modernity: Nationalism, Futurism and Fascism*. Westport – London: Praeger Publishing.
- Gingeras R. (2010). *Last Rites for a Pure Bandit": Clandestine Service, Historiography and the Origins of the Turkish „Deep State”*, „Past & Present" 2010, (20).
- Hannah M. N. (2021). *A Conspiracy of Data: QAnon, Social Media, and Information Visualization*, "Social Media + Society" (1):1-15.
- Macklin G. (2022). *The Extreme Right, Climate Change and Terrorism*, "Terrorism and Political Violence" 34(5): 979-996. DOI: 10.1080/09546553.2022.2069928.
- Marwick A. E., Partin W. C. (2020). *The Construction of Alternative Facts: 'QAnon' Researchers as Scientific Selves*, "AoIR, Virtual event". <https://doi.org/10.5210/spir.v2020i0.11302>
- Marcu M., Bălțeanu C. (2014). *Social Media – a real source of proliferation of international terrorism*, „Annales Universitatis Apulensis Series Oeconomica" 2014 1(16): 164
- Meta. (2020). *An Update to How We Address Movements and Organizations Tied to Violence*. <https://about.fb.com/news/2020/08/addressing-movements-and-organizations-tied-to-violence/>
- Network Contagion Research Institute. (2020). *The QAnon Conspiracy: Destroying Families, Dividing Communities, Undermining Democracy*, "Rutgers" <https://networkcontagion.us/wp-content/uploads/NCRI-%E2%80%93-The-QAnon-Conspiracy-FINAL.pdf> (dostęp 10.05. 2022).
- Pilkington H., Vestel V. (2021). *Young people's trajectories through anti-Islam(ist) and extreme-right milieus Cross-national synthesis report*, "DARE (Dialogue about Radicalisation and Equality)". https://www.dare-h2020.org/uploads/1/2/1/7/12176018/d7.1_introduction_final.pdf (dostęp 10.05.2022)

- Simon Wiesenthal Center. (2020). *QAnon: From Fringe Conspiracy to Mainstream Politics*, “Sinder Social Action Institute” <https://www.wiesenthal.com/assets/qanon-from-fringe-conspiracy.pdf> (dostęp 10.05.2022).
- Suchanek P., Zubrzycki W. (2014). *Bezpieczeństwo Rzeczypospolitej Polskiej w kontekście zagrożeń terrorystycznych*, “Studia Politologiczne” 32: 153-165.
- The Soufan Center. (2021). Special Report: Quantifying the Q Conspiracy: A Data-Driven Approach to Understanding the Threat Posed by QAnon, “The Soufan Center” https://thesoufancenter.org/wp-content/uploads/2021/04/TSC-White-Paper_QAnon_16April2021-final-1.pdf (dostęp 10.05.2022).
- Wong J. C. (2020). *Revealed: QAnon Facebook groups are growing at a rapid pace around the world*, “The Guardian” <https://www.theguardian.com/us-news/2020/aug/11/qanon-facebook-groups-growing-conspiracy-theory> (dostęp 10.05.2022).
- Wyrich A. (2018). *Reddit bans popular deep state conspiracy forum for ‘inciting violence’*, “Daily Dot” https://www.dailydot.com/debug/reddit-bans-r-cbts_stream/ (dostęp 10.05.2022).

Mgr Aleksy Szymkiewicz, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Szkoła Doktorska Nauk Humanistycznych, Instytut Teatru i Sztuki Mediów (aleksy.szymkiewicz@amu.edu.pl)

Słowa kluczowe: QAnon, radykalizacja, ekstremizm, konspiracjonizm, ruch internetowy, sieć 2.0

Keywords: QAnon, radicalization, extremism, conspiracy, internet movement, Web 2.0

ABSTRACT

This article focuses on the description and case analysis of the phenomenon of QAnon - a radical extremist movement that is a new type of quasi-religious underground community, shaped by the structure of the Internet. The article highlights the most important aspects of the Q community and places them in a broader context.

The text focuses on reconstructing the internal logic of the group and analyses the new type of Internet methods and practices. These strategies can be exploited by other movements with a similar profile since through their use, the QAnon has reached millions of recipients on social media platforms.

The thesis of the article is based on the assumption that the movement is a community grown on the architecture of the Web 2.0 system, the consequences of which are detailed. The Q movement as a socio-cultural phenomenon has influenced the political radicalization of public opinion not only in the United States, but also in European countries.